

กำเนิดสภานายิกา สภาภักษาชาติไทย

เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๖ พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ วันอาทิตย์ที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ที่งานวารสาร พ.จุฬา ผู้บริหาร อาจารย์ บุคลากร และนิสิต คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย ร่วมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อวงการแพทย์และสาธารณสุขไทย วารสาร พ.จุฬา ฉบับนี้ จึงขอนำเสนอเรื่องราวประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่า ผู้ทรงเป็น “องค์สภานายิกาสภาภักษาชาติไทย”

สภาภักษาชาติไทย เป็นองค์กรอิสระภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยสภาภักษาชาติไทย พระพุทธศักราช ๒๔๖๑ มีฐานะเป็นนิติบุคคล ดำเนินการอันเป็นสาธารณกุศล เพื่อมนุษยธรรมตามหลักการของกาชาดสากล ก่อตั้งขึ้นในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๕ ประเทศฝรั่งเศสได้ส่งกำลังทหารบุกประเทศลาวซึ่งขณะนั้นอยู่ภายใต้การปกครองของสยามประเทศ จึงเกิดการปะทะกันขึ้นระหว่างทหารไทยและทหารฝรั่งเศสโดยมีทหารฝรั่งเศส นายหนึ่งเสียชีวิต ฝรั่งเศสจึงใช้ข้อนี้เป็นอุบายเงื่อนไขในการยึดครองดินแดนสยาม

วันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๖ ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ เชิญชวนพระบรมวงศานุวงศ์สละทรัพย์เป็นทุนตั้งสมาคมเพื่อการกุศลขึ้น ชื่อ “อุณาโลมแดง” มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือชาติบ้านเมืองในยามสงครามด้วยการจัดหาเครื่องยาเครื่องพยาบาลให้แก่ทหารหาญที่ต้องไปราชการในสนาม และได้กราบบังคมทูลเชิญ สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนาพระบรมราชเทวี เป็น “สภานายิกา” พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีพระวรราชเทวี เป็น “สภานายิกา” ในกรณีนี้ สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนาพระบรมราชเทวี ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดตั้งสมาคมฯ ขึ้น ทั้งนี้ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งตอบว่า “เห็นว่าเป็นความคิดอันดีซึ่งต้องด้วยแบบอย่างประเทศทั้งปวง” จึงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งเป็น “สภาอุณาโลมแดงแห่งชาติสยาม” เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๖ ถือเป็นวันกำเนิดสภาภักษาชาติไทย พร้อมทั้งพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมรับเป็น “ท่านมยุปถัมภก” (หรือองค์บรมราชูปถัมภก) และพระราชทานเงินส่วนพระองค์เป็นทุนในครั้งแรกจำนวน ๘๐,๐๐๐ บาท ต่อมาสภาอุณาโลมแดงแห่งชาติสยามได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สภาภักษาสยาม” และเปลี่ยนเป็น “สภาภักษาชาติไทย” มาจนถึงทุกวันนี้ โดยมีองค์สภานายิการวม ๓ พระองค์ดังนี้

๑. สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง (ปี พ.ศ. ๒๔๓๖ - ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๒)
๒. สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า (วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ - ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๘)
๓. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ (วันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๙๙ - ปัจจุบัน)

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง มีพระนามเดิมว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี เป็นพระราชธิดาใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งประสูติแต่ สมเด็จพระปิยมหาราช (เจ้าจอมมารดาเปี่ยม) พระราชสมภพเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๗ เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ พระองค์ทรงเป็นผู้มีพระปัญญาเฉียบแหลม ทรงใฝ่พระทัยในการศึกษา หมั่นซักถาม แสวงหาความรู้ด้วยพระวิริยะอุตสาหะ และทรงศึกษาวิชาการต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว ทรงเข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณเป็นพระมเหสีใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่มีพระชนม์ ๑๕ พรรษา พระองค์ทรงได้รับการสถาปนาเป็น “พระนางเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี” และทรงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น “พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระราชเทวี” ในปีถัดมา

เมื่อ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสยุโรป ในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ทรงมอบหมายให้ สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระอัครราชเทวี ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งทรงปฏิบัติราชการแผ่นดินได้เรียบร้อยเป็นที่พอพระราชหฤทัยยิ่งนัก ด้วยพระองค์ทรงพระปรีชาสามารถประกอบด้วยพระราชอัธยาศัย และกอบด้วยพระกรุณาเป็นขัตติยนารีนาถ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เฉลิมพระนามาภิไธยจาก “สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระอัครราชเทวี” เป็น “สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ” นับเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถพระองค์แรกของสยามประเทศ

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีความห่วงใยในความเจ็บไข้ได้ป่วยของราษฎรและทหารเป็นอย่างยิ่ง พระองค์มีพระราชดำริที่จะจัดตั้งสภาอุณาโลมแดงและพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์จัดสร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๓๖ เพื่อเป็นศูนย์กลางบรรเทาทุกข์ และช่วยเหลือทหารและราษฎรผู้บาดเจ็บจากความขัดแย้งระหว่างสยามกับฝรั่งเศสเรื่องเขตแดนริมฝั่งแม่น้ำโขง หลังจากวิกฤตการณ์ดังกล่าว “สภาอุณาโลมแดง” จึงใช้ชื่อว่า “สภากาชาดสยาม” และเปลี่ยนชื่อเป็น “สภากาชาดไทย” จวบจนถึงปัจจุบัน จึงนับว่าเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์แห่งแรกในประเทศไทย โดย สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงดำรงตำแหน่งองค์สภานายิกาพระองค์แรก รวมระยะเวลาทั้งสิ้น ๒๖ ปี

สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า มีพระนามเดิมว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสว่างวัฒนา เป็นพระราชธิดาใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งประสูติแต่สมเด็จพระปิยมมาวดี ศรีพัชรินทรมาตา (เจ้าจอมมารดาเปี่ยม) พระราชสมภพเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๕ ขณะทรงพระเยาว์ พระองค์ทรงได้รับการถวายพระอักษรเรียนรู้หนังสือและวิชาอื่นๆ ที่ขัตติยราชนารีจะต้องศึกษาตลอดจนหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา ทรงเข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณเป็นพระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะมีพระชนม์ได้ ๑๖ พรรษา

เมื่อครั้ง สมเด็จพระศรีพัชรินทรบรมราชินีนาถ ทรงเป็นสภานายิกา ส่วน สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงรับหน้าที่เป็นสภานายิกานี้ ทรงใส่พระทัยดูแลการดำเนินงานขององค์การกุศลนี้ร่วมกับเจ้านายสตรีบางพระองค์ และภริยาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่บางท่านด้วยพระวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล หลังจาก สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จสวรรคตในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า จึงทรงดำรงตำแหน่งสภานายิกาสภาภคชาติไทย พระองค์ที่ ๒ และทรงสร้างสถานพยาบาลขึ้นแห่งหนึ่งปัจจุบันคือ โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของสภาภคชาติไทยในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน ๘๐,๐๐๐ บาท ให้แก่สภาภคชาติไทยเพื่อจัดตั้งกองทุนและเก็บดอกผลจากกองทุนนี้ไปเป็นค่าใช้จ่ายส่งนักเรียนไปศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ในต่างประเทศ พร้อมทั้งพระราชทานนามกองทุนว่า “ทุน ๖ เจ้าฟ้า” เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระราชโอรสและพระราชธิดา ๖ พระองค์ที่สิ้นพระชนม์ไปแล้ว

ทั้งนี้ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๔ ที่ประชุมใหญ่องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้ประกาศยกย่อง สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เป็นบุคคลสำคัญของโลก เนื่องในวโรกาสวันครบรอบ ๑๕๐ ปีแห่งวันคล้ายวันพระราชสมภพ ในฐานะที่ทรงมีผลงานดีเด่นด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์สุขภาพ และการอนุรักษ์พัฒนาด้านวัฒนธรรม

สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจและทรงดำรงตำแหน่งองค์สภานายิกาสภาภคชาติไทย เป็นเวลายาวนานถึง ๓๕ ปี ติราบจนเสด็จสวรรคตเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๘

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ ทรงมีฐานันดรเมื่อแรกพระราชสมภพคือ “หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร” เป็นพระธิดาองค์ใหญ่ของ พลเอกพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจันทรมงคล กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ ประสูติแต่ หม่อมหลวงบัว (สนิทวงศ์) กิติยากร พระราชสมภพเมื่อวันศุกร์ที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ต่อมาได้เสด็จตามพระบิดาซึ่งไปรับตำแหน่งอัครราชทูตผู้มีอำนาจเต็มที่ ประเทศเดนมาร์กและฝรั่งเศส ขณะพำนักอยู่ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส พระองค์และครอบครัวได้มีโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่เสด็จ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ซึ่งเสด็จพระราชดำเนินจากประเทศสวิตเซอร์แลนด์มาที่กรุงปารีสอยู่เนืองๆ

วันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ หม่อมเจ้านักขัตรมงคล และ หม่อมหลวงบัว กิติยากร เข้าเฝ้าฯ เป็นการส่วนพระองค์ที่เมืองโลซานน์ ซึ่งในครั้งนั้น สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ ได้ทรงรับสั่งขอ หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ และโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิธีหมั้นอย่างเรียบง่ายที่โรงแรมวินด์เซอร์ เมื่อ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรเสด็จพระราชดำเนินนิวัตพระนครทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส ณ วัดสระเปทุม และโปรดเกล้าฯ สถาปนา หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ขึ้นเป็น “สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์” ต่อมาในวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เฉลิมพระเกียรติยศ สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ เป็น “สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี”

วันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้ง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ทรงดำรงตำแหน่ง “สภานายิกา สภากาชาดไทย” สืบต่อจาก สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ที่เสด็จสวรรคตลง สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินี ได้ทรงทุ่มเทพระวรกายปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยความมุ่งมั่นจนกิจการของสภากาชาดไทยเจริญก้าวหน้า เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ และสามารถให้บริการด้านสาธารณสุขและช่วยบรรเทาสาธารณภัยให้แก่ประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศได้อย่างกว้างขวาง

เมื่อครั้งที่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ออกผนวชเป็นเวลา ๑๕ วัน ระหว่างวันที่ ๒๒ ตุลาคม - ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๙ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจต่างๆ ด้วยพระปรีชาสามารถ และสนองพระราชประสงค์เป็นที่เรียบร้อย เมื่อ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงลาผนวชแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เฉลิมพระอิสริยยศ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ขึ้นเป็น “สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ”

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานความช่วยเหลือและทรงอุปถัมภ์ผู้อพยพหนีภัยสงครามจากประเทศเพื่อนบ้าน ในยุคที่คอมมิวนิสต์เริ่มแผ่ขยายเข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีผู้ลี้ภัย

จำนวนมากหลังไหลเข้ามาในเขตแดนประเทศไทยที่บริเวณเขาถ่าน จังหวัดตราด ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ ได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรสถานการณ์ด้วยพระองค์เอง จากนั้นจึงมีพระราชเสาวนีย์ให้สภากาชาดไทยประสานกับกาชาดสากล เพื่อส่งอาสาสมัครพร้อมเวชภัณฑ์และเครื่องอุปโภคบริโภคออกไปให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัยเหล่านั้นด้วยการจัดสร้างที่อยู่อาศัย จัดหาอาหาร น้ำ และเครื่องยังชีพต่างๆ รวมถึงส่งคณะแพทย์พยาบาลไปให้การรักษายาบาลผู้อพยพที่เจ็บป่วย ทั้งยังพระราชทานครูไปช่วยฝึกหัดอาชีพให้แก่ผู้ลี้ภัยเพื่อเป็นความรู้ติดตัวให้สามารถนำไปใช้ทำมาหากินในยามที่ถูกส่งต่อไปยังประเทศที่สามต่อไปอีกด้วย

เป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วกันแล้วว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ ทรงสร้างคุณูปการต่างๆ อย่างหาที่สุ่มมิได้สำหรับพสกนิกรชาวไทย นอกเหนือจากด้านการแพทย์และสาธารณสุขที่ทรงเป็นองค์สภานายิกา สภากาชาดไทยแล้ว พระองค์ยังทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจครอบคลุมด้านต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็น ด้านการศึกษา ศาสนา สังคม การพัฒนาอาชีพในท้องถิ่นชนบท การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย การต่างประเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎรของพระองค์ และทรงยึดมั่นในพระราชปณิธานที่ว่า “ทุกข์สุขของราษฎร คือทุกข์สุขของพระองค์เอง”